

Posudek na diplomovou práci Renáty Vondrákové

Spor o pozitivismus v německé sociologii

S radostí konstatuji, že se po dlouhé době objevila práce, která se pohybuje na pomezí dějin sociologie (moderní) a teoretické sociologie a která je bohatá na informační materiál a je současně napsána kultivovaným a pěkným jazykem.

Aniž bych se pokoušel o redundantní rekapitulaci studie (ostatně místy ne dost jasně strukturované), stačí konstatovat, že jde o kvalifikovaný výklad sporu, který proběhl v německé sociologii 60. let s hlavními protagonisty Popperem, Adornem, posléze Habermasem aj. a jejímž těžištěm byl metaforicky „spor o logiku sociálních věd“ a věcně spor o pozitivismus a jeho vztah ke kritické teorii frankfurtské školy (a vice versa). Autorka usiluje o zasazení sporu jednak do dobového kontextu, jednak do kontextu – řekněme s mírnou nadsázkou – soudobé sociologie. První část se daří vcelku dokonale, druhá postrádá základní tázání – a čím jest teoreticko metodologicky živ soudobý empirický výzkum? Případně – a kde se vzala ta pluralita stanovisek, škol a „paradigmátek“, o nichž velikáni 60. let neměli tušení?

Autorka má jistě pravdu v tom, že o onom významném sporu se u nás toho mnoho neví – v poslední době v souvislosti s oživením zájmu o kritickou sociologii (Hauser et consortes) se některá témata vracejí, samozřejmě v jiném dobovém kontextu a zčásti i v jiné terminologické zbroji. Práce je navýsost přesvědčivá všude, kde rekonstruuje, většinou s nadhledem, s vědomím souvislostí, naopak ztrácí na síle tam, kde má meritorně rozvinout některý problém – poukáže naň, ale nerozvine. Tak například – odmítnutí Adornovy Estetické teorie – tu máme a občas si v ní můžeme číst i u nás, ale proč právě ona? Čím? Zde autorka měla sáhnout po prameni a uvést příklady, co pobuřovalo a proč.

Nevytýkám práci popisnost, je jí třeba a autorka pracovala většinou s materiálem nejen autentickým, ale i ne obecně známým. Pak je ovšem zbytečné, aby – opírá-li se o fundamentální spis Wiegelhausův, aby odkazovala na Jandourka – to je jaksi nekompatibilní (tuto chybu dělá řada studentů, nedrží „žánr“). Popisnost mi vadí tam, kde autorka, která nemá potřebu „nahánět stránky“, byť stručně ale zbytečně píše biografie Adornovu, Popperovu (proč ne Dahrendorfovou nebo Habermasovu?) – to do textu, který je umírněně metateoretický, nepatří. Potom ovšem chybí třeba vysvětlení, proč Hauser říká Adornově sociologii „mimetická“ – je to autentický název, neologismus, případně vůbec – co označuje. Zde se autorka spokojuje s jednou větou, ačkoliv právě zde by měla rozvinout svůj jinak nesporný analytický um.

U rekonstrukce těch tří sporů (o metodu, o hodnoty a „pozitivismus“) autorka decentně pominula, že máme monografii Loužkovu o onom prvním sporu, zde by stálo za to, vzhledem k její erudici, aby se někdo konečně vyjádřil. Úvahy o sociologii vědění jsou sice organicky dobře zakomponovány (pominu-li, že zcela chybí Scheler), ale chybí kruciální otázka (a odpověď na ni): proč Popper bytostně nesnášel sociologii vědění? To lze v OS samozřejmě číst na několika místech a není to dáno nějakým apriorním odsudkem marxismu. Tím nechci v žádném případě po autorce, aby práci uměle „nadouvala“ o nová témata – ale toto sem principiálně patří (je-li sociologie dobově zakotvena etc., pak co si počít bez sociologie vědění? Čím ji substituovat?).

Kde autorka ztrácí dech, je závěr: pokus ukázat aktuálnost sporu se nedaří – a přitom není nic sněžšího (prosím o prominutí): položme si otázku po vztahu výstavby klasické teorie (ať už induktivně nebo systémově či jinak) a „grounded theory“, která nepotřebuje hypotézy. Zde by Popper asi bez újmy na zdraví ze sporu nevyšel. A přitom přece přesně o toto jde: empirický výzkum „klasického stříhu“ kontinuuje to, o čem byla řeč ve sporu v 60. let (jakoby ten spor ani nebyl), nová sociologie („multiparadigmatická) se žádného stabilního vzorce nedrží... Hic Rhodos, hic salta!

Moje připomínky pouze ukazují na to, že téma je nevyčerpatelně bohaté a že autorka volila správně, když začala tím, čím se začít má – nikoliv stavbou babylonské věže „nové teorie“ či „ještě radikálnější kritiky výzkumu“, ale poctivě rekonstruovala spor, který byl inspirativní a takový i zůstává. Její nápad, že by stálo za to vydat výbor z toho sporu v češtině není rozhodně triviální.

Práce je co do erudice, množství solidně zpracovaného materiálu i celkovou koncepcí nad průměrem běžných diplomových prací. Jazykově vytýkám zbytečné vycpávky („...a budeme se věnovat“...“z toho, co bylo zmíněno“), jinak jde o vyspělý jazykový kultivovaný projev.

Doporučuji klasifikaci výborně.